

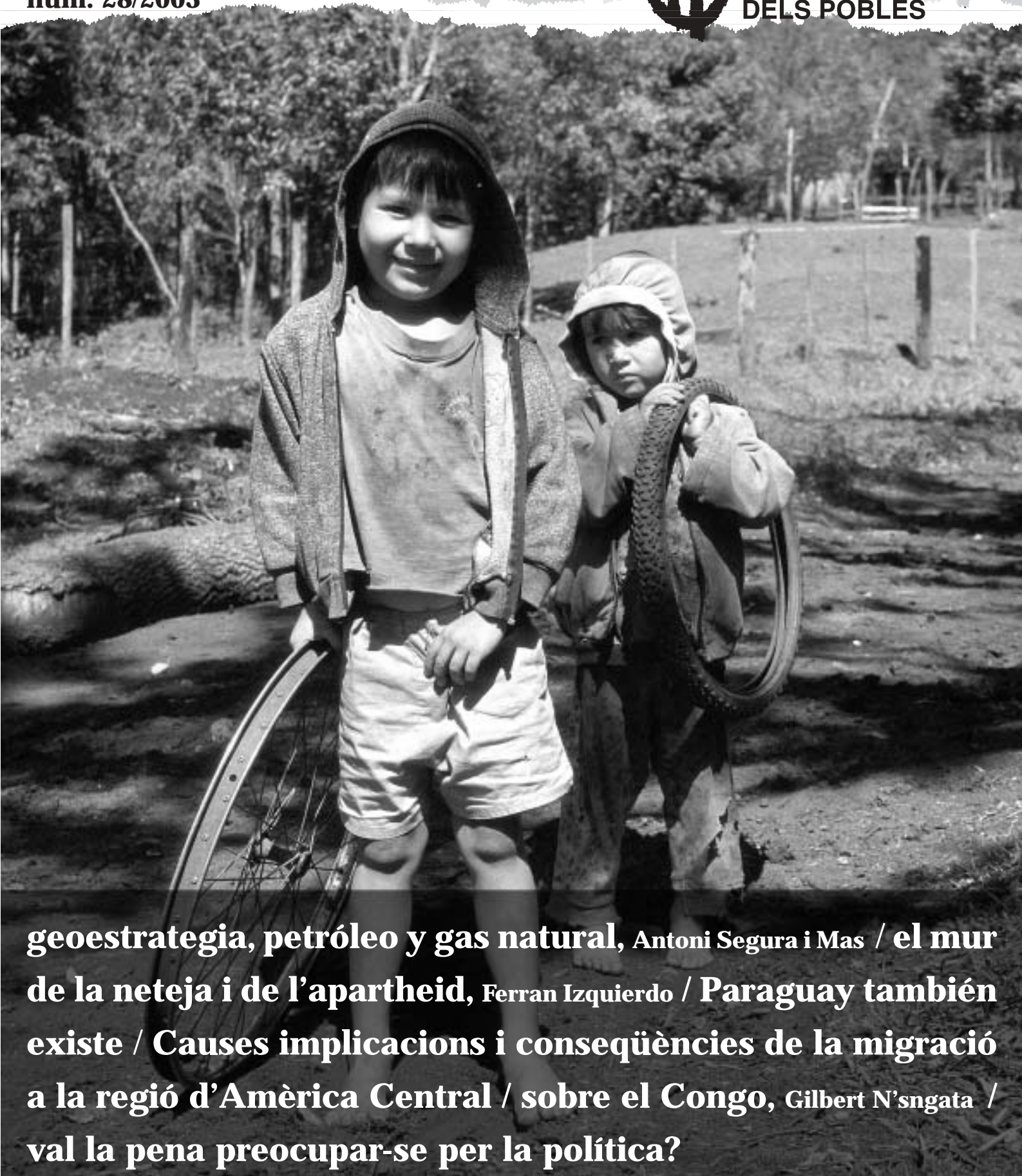
publicació de la lliga dels drets dels pobles

p a p e r s

núm. 28/2003

LLIGA DELS DRETS
DELS POBLES

geoestrategia, petróleo y gas natural, Antoni Segura i Mas / el mur de la neteja i de l'apartheid, Ferran Izquierdo / Paraguay también existe / Causas implicacions i conseqüències de la migració a la regió d'Amèrica Central / sobre el Congo, Gilbert N'sngata / val la pena preocupar-se per la política?

Des de la junta...	2
Rita Huybens	
Opinió	
Geoestrategia, petroleo y gas natural	
Antoni Segura i Mas	3
Retalls de premsa	7
Opinió	
El mur de la neteja i de l'Apartheid	8
Ferran Izquierdo Brichs	
Amèrica Llatina	
Paraguay también existe	10
Conxita Luna i Glòria Pladevall	
Amèrica Llatina	
Causas, implicacions i conseqüències de la migració a la regió d'Amèrica Central	12
Lídia Ribera	
Àfrica	
Sobre el Congo	14
Gilbert N'sngata	
Opinió	
Val la pena preocupar-se per la política?	17
Vicenç Creus	
Biblioteca	
Bibliografia destacada	18
Activitats de la Lliga	19

Revista Papers

Edita Lliga dels Drets dels Pobles
Tiratge 1.500 exemplars
Data d'edició Novembre de 2003
Consell de Redacció Rita Huybens, Neus Morgui, Albert Roig, Isabel Ruíz, Salvador Sort, i Xavi Zulet.

Revista trimestral
Disseny i Impressió Impremta Dit i fet
Revisió Lingüística del català Consorci per a la Normalització Lingüística

LLIGA DELS DRETS DELS POBLES

Adreça Carrer Sant Isidre, 140 (Ca l'Estruch)
08208 SABADELL
Adreça Postal Apartat de Correus 2045
08200 SABADELL
Telèfon i Fax 93 723 71 02
Pàgina Web www.lligadelsdretsdelpobles.org
Adreça electrònica info@lligadelsdretsdelpobles.org
Horari d'atenció al públic De dilluns a divendres de 17 a 21 h

Disposem d'una biblioteca especialitzada en drets humans, desenvolupament, cultura de pau, política, pobles indígenes, món àrab i musulmà... on trobaràs informació alternativa a la dominant. Pots consultar el fons bibliogràfic a la nostra web. L'horari de consulta del biblioteca és de dilluns a divendres de 17 a 21 h.

La Lliga dels Drets dels Pobles no comparteix necessàriament, l'opinió dels autors dels articles publicats en la revista. Respectem la llengua original en que s'han escrit els articles.

La Lliga dels Drets dels Pobles agrairà la reproducció i divulgació dels continguts d'aquesta sempre i quan se citi la font.

Fotografia de portada: Paraguay és un dels grans països desconeguts d'Amèrica

amb la col·laboració de:

Des de la junta

Sovint es diu que qui té la informació té el poder. També es diu que actualment vivim un moment d'excés d'informació que fàcilment es pot transformar en desinformació. A la Lliga dels Drets dels Pobles som conscients d'ambdues realitats i de la dificultat que suposa seleccionar bé la informació per quedar-nos amb els aspectes més crítics sobre cada tema.

L'equip de documentalistes de la Lliga treballa dia a dia per d'oferir al públic aquesta informació crítica, ja sigui en format de llibre, revista o per internet.

Pel que fa als llibres i a les revistes, actualment tenim a la biblioteca un fons de més de 6.000 volums específics sobre la cultura de la pau (migracions, conflictes, drets humans, economia, educació, política, cooperació, història...). El fons està en un continu creixement, ja que setmanalment rebem les novetats més importants. I al llarg de tot l'any anem rebem unes 80 revistes d'arreu del món.

Pel que fa a la informació a internet, al web www.lligadelsdretsdelpobles.org trobareu un apartat d'articles i recursos temàtics sobre els temes que més estudiem des de la Lliga (l'islam, les migracions, Àfrica i Amèrica Llatina, els conflictes...).

Volem facilitar, doncs, l'accés a aquest fons a totes aquelles persones que teniu la necessitat i la inquietud d'accedir a una informació diversificada i triada amb criteris professionals. L'horari de la biblioteca és de dilluns a divendres de 17 a 21 h, hi ha diversos espais per treballar, i disposem d'un ordinador amb accés a internet i d'una fotocopiadora.

La lectura ben escollida, la formació crítica i plural, el coneixement col·laboren en l'adquisició d'una opinió personal pròpia que ens guiarà en les nostres actuacions concretes.

Rita Huybens

El control del poder no es una cuestión ideológica

Geoestrategia, petróleo y gas natural

La pugna de intereses por el control de los recursos energéticos (petróleo y gas natural) puede abocar a nuevos conflictos especialmente allí donde los yacimientos y las reservas son más importantes (Oriente Medio y Asia central). La coincidencia de estos nuevos conflictos con otros ya preexistentes (la crisis saudí, el conflicto palestino-israelí) puede llevar a situaciones incontrolables y, como señala Joseph S. Nye Jr. (*The Paradox of American Power*), asistente del secretario de Defensa en la Administración Clinton, ahora que Estados Unidos se ha convertido en el único superpoder mundial podría suceder que se incrementara su vulnerabilidad y se acelerara la erosión de su supremacía...

La caída del muro de Berlín en 1989, la desaparición del comunismo europeo y el colapso de la Unión Soviética (1991) suponen el fin de un orden bipolar que había sido la base del sistema mundial y de las relaciones internacionales durante la segunda mitad del siglo XX.

Empezaba una nueva etapa, basada en la incontestable hegemonía política y militar de Estados Unidos, en la configuración de alianzas impensables hace unos años (Consejo OTAN-Rusia, mayo de 2002) y en la creciente importancia económica -y en menor medida, política- de la Unión Europea. Con el viejo orden internacional acababa también el siglo XX y la tarjeta de presentación del siglo XXI no pudo ser más brutal: el 11 de septiembre de 2001, los atentados contra las Torres Gemelas y contra el Pentágono ocasionaban más de 3.000 muertos y enfrentaban

El tiempo nos da una visión más clara de como ha evolucionado el papel de los recursos energéticos desde los años setenta hasta nuestros días

a la opinión pública mundial, a través de las cámaras de televisión y en directo, con el rostro más terrible del nuevo siglo, las redes del terrorismo internacional, preñado de fanatismo religioso y de infraestructura financiera que invoca viejas frustraciones relacionadas con causas legítimas -Palestina- y se nutre de las contradicciones generadas por el nuevo orden internacional y por el control de los recursos energéticos. El 11 de septiembre fue el inicio de un nuevo tipo de conflicto que deja obsoletos los sistemas de defensa convencionales y preludia nuevos episodios que, en los próximos años, tendrán como escenarios más conflictivos Asia central y el Oriente Medio, mientras Estados Unidos y la Unión Europea serán los objetivos de los ataques terroristas.

Durante la guerra fría los grandes conflictos fueron, fundamentalmente, de orden ideológico, mientras que, en la actualidad, se relacionan con el control y la explotación de re-

curso -agua, piedras preciosas, drogas, minerales y, sobre todo, petróleo y gas-, aunque en muchos casos existían conflictos regionales previos que se han realimentado con la desaparición del sistema bipolar y la pugna por el control de los recursos. Los ejemplos son más que abundantes y, como ha puesto de relieve Michael Renner (*L'Estat del Món 2002*, Barcelona, 2002), existe una relación directa entre «la extracción ilegal -o legal, podríamos añadir- de recursos, el tráfico de armas -y en algunos casos de drogas y personas-, los conflictos violentos, las violaciones de los derechos humanos, los desastres humanitarios y la destrucción del medio ambiente». Son recursos destinados casi en exclusividad al Primer Mundo y que, en cambio, en muchas ocasiones -excepción de los países petroleros del Oriente Medio-, desgastan y empobrecen a los países del Tercer Mundo que los poseen, aunque enriquezcan a las elites políticomafiosas que controlan el poder

La extrema pobreza de algunas naciones contrasta con el valor de sus propios recursos, los cuales no pueden recuperar de manos de los países más desarrollados.

y la capacidad de destrucción militar. Sin duda, un caso evidente es Angola: uno de los países más pobres del mundo -en el año 2001, sobre un total de 174 países ocupaba el lugar 160 según el índice de Desarrollo Humano de las Naciones Unidas-, con más de un cuarto de siglo de guerra a sus espaldas, que ha provocado casi cuatro millones de desplazados -la cuarta parte de la población-, ha disminuido la esperanza de vida a 47 años y ha ocasionado que las dos terceras partes de la población haya de vivir con menos de un dólar al día y, sin embargo, con importantes yacimientos de petróleo y minas de diamantes. En definitiva, en el centro de la nueva conflictividad internacional se sitúa la disputa por el control de los recursos -como ya había sucedido durante el período colonial- y, sobre todo, del petróleo y el gas que son los combustibles que mueven el motor de la economía mundial.

El petróleo

La distribución, el mercado y la evolución de los precios del petróleo en los últimos 30 años ha variado considerablemente.

Desde principios de los años 70 (1970-74 respecto a 1997-2001), la producción mundial de petróleo se ha incrementado en un 30 por ciento.

El consumo no ha cesado de aumentar y se prevé que, en los próximos 20 años, según estimaciones de la Agencia Internacional de la Energía (AIE), crecerá todavía a un ritmo del 1,9 por ciento anual, situándose en el 2020 en casi 115 millones de barriles por día. La producción de petróleo deberá aumentar en una proporción similar para poder satisfacer dicha demanda.

La utilización del petróleo como arma política por parte de los países árabes durante la cuarta guerra árabe-israelí (1973) disparó bruscamente los precios, que sólo en un año se multiplicaron por cinco. La revolución iraní (1979) provocó una nueva alza. Los precios casi se triplicaron alcanzando su máximo en 1981 con una media de 36,43 dólares por barril. Sin embargo, a partir de 1984, iniciaron una rápida caída, que alcanzó el mínimo en 1999 con una media de 9,67 dólares por barril (la invasión de Kuwait por Iraq y la segunda guerra del Golfo, 1990-1991, sólo provocaron

un alza coyuntural). De hecho, a finales de los 90, la situación se había vuelto insostenible para los países exportadores. El repunte de los dos últimos años y del primer semestre de este año supone una mejora sustancial y los expertos de la OPEP confían en poder estabilizar los precios en torno a los 25 dólares por barril (con una horquilla que iría de los 22 a los 28 dólares), lo que, en términos de poder adquisitivo real, supone poco más de 7 dólares de 1973-74, es decir, un 40 por ciento menos del precio alcanzado en 1974.

La participación de la OPEP en la producción mundial del petróleo ha pasado de representar el 53 por ciento del total (media de 1970-74) al 43 por ciento (media de 1997-2001). Es una caída significativa que alcanzó su máximo en la segunda mitad de los 80 cuando los países OPEP sólo aportaron la tercera parte de la producción mundial. Hasta mediados de los 80 hay una correlación muy clara entre alza de los precios y la disminución de la cuota de producción de la OPEP. A partir del mínimo de la segunda mitad de los 80 se inicia una recuperación -la recuperación comienza a percibirse a partir de 1988-89- que coincide con el largo período de caída de los precios antes indicado. Por supuesto, la pérdida de cuota de producción se ha compensado con una mayor producción de petróleo principalmente en Canadá, China, Brasil, México, Noruega y el Reino Unido (en conjunto pasaron de una media de 3,1 millones de barriles por día en 1970-74, a 12,4 millones de barriles por día en 1997-2001), correspondiendo a los tres últimos los incrementos más significativos. En cambio, Estados Unidos (de los 9,3 millones de barriles diarios de 1970-74, pasó a los 6,1 de 1997-2001) y la antigua URSS (de 7,9 a 6,3) disminuyeron la produc-

ción en términos relativos y absolutos. En el primer caso, la caída de los precios provocó un incremento de las importaciones en detrimento de la producción. En el caso de la extinta URSS, que había sido el mayor productor mundial durante los 80 superando los diez millones de barriles diarios, la obsolescencia tecnológica del sector hidrocarburos y la crisis política de la desaparición de la URSS repercutieron en la caída de la producción. Además, algunas de las repúblicas independientes no han incrementado su producción a la espera de disponer de conductos de exportación distintos a los del monopolio de la red de oleoductos rusa.

En resumen, en las últimas tres décadas se ha incrementado la producción de petróleo y se han incorporado con fuerza nuevos productores al mercado mundial en detrimento de la producción de la OPEP que, a pesar de haber recuperado en los últimos años unos niveles de producción semejantes a los de 1970-74, ha perdido diez puntos en cuota de mercado (el 53 por ciento de media en 1970-74 y el 43 en 1997-2001). Los países de la OPEP siguen aportando, sin embargo, más del 40 por ciento de la producción mundial y su porcentaje de reservas probadas (el 79 del total) supera al de todos los otros países juntos. Paralelamente, la caída de los precios en términos nominales y de poder adquisitivo ha hecho disminuir las rentas petroleras en los principales países exportadores, lo que ha abierto una crisis sin precedentes en Arabia Saudí y provoca problemas de estabilidad política en Venezuela.

El gas natural

En la última década la producción de gas natural no licuado ha crecido un 18 por ciento (la de gas natural li-

cuado, un 29). El gas natural se ha convertido en una alternativa parcial al petróleo sobre el que presenta ventajas de producción y medioambientales. Sus yacimientos se encuentran mucho más esparcidos, aunque sólo Estados Unidos y Rusia producen el 40 por ciento del total y los 17 primeros países productores el 84 del total (año 2000). En el caso del petróleo, para obtener un porcentaje similar hay que sumar las producciones de los primeros 19 países productores. Sin embargo, la OPEP produce el 40 por ciento del petróleo (Oriente Medio, la tercera parte), pero sólo el 16 por ciento del gas natural no licuado (Oriente Medio, el 9). En otras palabras, la dependencia energética en el caso del gas natural no licuado es mucho menor por la mayor diseminación de los yacimientos y por la importancia de los situados en Europa Occidental y América del Norte. Ello no es óbice para que el intento de controlar mejor los yacimientos de Asia central - hasta 1991 bajo el control de la URSS pero ahora abiertos a la competencia de otros inversores extranjeros - genere nuevas situaciones de conflicto. De hecho, tanto Zbigniew Brzezinsky (El gran tablero mundial), consejero para la Seguridad Nacional de la presidencia de Estados Unidos entre 1977 y 1981, como Ahmed Rashid (Los talibán), ya habían avanzado los conflictos que se avecinaban a causa de los cambios geoestratégicos a que había dado lugar la desaparición de la URSS y los intereses relacionados con la explotación de los yacimientos y su comercialización a través de nuevas rutas por Afganistán.

Así pues, el mercado del petróleo - y del gas natural - sigue siendo una de las principales fuentes de conflicto en el mundo. El crecimiento de Europa y Estados Unidos entre 1945 y

1975 se basó en un petróleo a bajo precio, para lo cual Occidente justificó regímenes y alianzas impresionables y contribuyó a derrocar a quienes cuestionaban dicha política (baste recordar las implicaciones de la CIA en el golpe de Estado que acabó con el gobierno nacionalista de Mossadegh en Irán en 1953). Tras un período de precios altos, el crecimiento actual se basa de nuevo en una energía barata. La incorporación de nuevos países productores, el crecimiento de la producción de gas natural no licuado y la pérdida de peso relativo de la OPEP en el mercado mundial parecen ser el camino para conseguir unos precios semejantes a los de principios de los 70. Esta estrategia produce, lógicamente, nuevas tensiones que con facilidad derivan en conflictos de largo alcance que ya no pueden enmascarse bajo el manto del «choque de ideologías». De ahí la obsesión por el «choque de civilizaciones».

En general, se están produciendo dos tipos de conflictos distintos de resultados imprevisibles:

1. Conflictos internos con guerras civiles larvadas (Argelia, donde intereses franceses y estadounidenses, y españoles en el gas, compiten en la privatización de la antigua empresa estatal de hidrocarburos); guerras civiles de larga duración y de resultado incierto (Angola, país que a pesar del conflicto ha multiplicado la producción por más de cinco entre 1970-74 y 1997-2001); conflictos de larga duración (las prospecciones en la región complican todavía más la resolución del conflicto del Sáhara Occidental); potencial crisis política, institucional y social asociada, en buena parte aunque no únicamente, con lo que se ha denominado el escenario pospetróleo, que estaría llegando no por el agotamiento de las reservas sino por

la caída de los precios y de las rentas petroleras (caso de Arabia Saudí, que podría extenderse con facilidad a otros países de la península Arábiga). En este último apartado cabría, quizás, el reciente intento de golpe de Estado en Venezuela y el papel, por lo menos dudoso, de Estados Unidos y otros países occidentales.

2. Conflictos internacionales que modifican las geopolíticas regionales en función de nuevos intereses geoestratégicos relacionados con el control de los yacimientos de petróleo y gas natural -en ocasiones, también el control del agua, un bien escaso en zonas densamente pobladas como el Oriente Medio, contribuye a alimentar un conflicto previo-. Las situaciones más conflictivas se dan cuando coinciden en un mismo escenario crisis como las del punto anterior con cambios geoestratégicos motivados por el control de los recursos energéticos tras un vacío de poder. Es lo que está sucediendo en Asia central, donde el vacío dejado por el colapso de la URSS se está llenando con una creciente presencia de Estados Unidos, interesado en los recursos energéticos de Uzbekistán, Kazajistán y Turkmenistán. Al mismo tiempo, dicha presencia interfiere con la crisis saudí e incide en la política regional de Pakistán, Irán, Turquía, aunque el nuevo gran juego lo protagonizarán, sin duda, Estados Unidos, Rusia y China.

El potencial desestabilizador de la crisis saudí se puso de manifiesto con los atentados del 11 de septiembre. Hace un decenio, los jóvenes saudíes, urbanos, acomodados, universitarios y menos atados a las relaciones tribales, rechazaban el trabajo manual, que hacían inmigrantes musulmanes, y aspiraban a un trabajo cualificado y bien remunerado. Al mismo tiempo, las universidades islámicas formaban

miles de ulemas críticos con los dirigentes tradicionales. Pero, a finales de los 80, la caída de los precios y las rentas del petróleo coincidió con la aceleración del crecimiento demográfico (15 millones de habitantes en 1991 y 22 millones en 2000). Se incrementó la deuda exterior (28.000 millones de dólares en 1998) y el paro (el 18 por ciento) entre los jóvenes (más de la mitad de la población). La custodia de los lugares santos del islam dejó de dar beneficios y el peregrinaje no contrarrestaba la pérdida de prestigio en el mundo musulmán. Por último, desde 1991, la presencia de soldados estadounidenses en tierra santa del islam minó el poco prestigio

ahora que Estados Unidos se ha convertido en el único superpoder mundial podría suceder que se incrementara su vulnerabilidad

que conservaba el régimen de los Saud, acosado por las denuncias occidentales de corrupción y por la crisis institucional y generacional -el rey y sus sucesores rondan o superan los 80 años-. En los últimos años, la combinación explosiva de estudios universitarios y rigor religioso se proyectó en personajes como Osama Bin Laden -15 de los 19 secuestradores que participaron en los atentados del 11 de septiembre eran saudíes- y su organización, Al Qaeda. Creen que el islam es la solución a los problemas del país y que hay que acabar con la influencia y la presencia extranjera. No son muchos pero tienen poder, capacidad financiera y el apoyo de los sectores religiosos más conservadores. Es la revuelta de las clases privilegiadas que hizo del Afganistán de los talibanes -un territorio sin Estado para un Estado, Al Qaeda, sin territo-

rio- su laboratorio experimental. El resto es de sobras conocido.

En conclusión, la pugna de intereses por el control de los recursos energéticos (petróleo y gas natural) puede abocar a nuevos conflictos especialmente allí donde los yacimientos y las reservas son más importantes (Oriente Medio y Asia central). La coincidencia de estos nuevos conflictos con otros ya preexistentes (la crisis saudí, el conflicto palestino-israelí) puede llevar a situaciones incontrolables y, como señala Joseph S. Nye Jr. (*The Paradox of American Power*), asistente del secretario de Defensa en la Administración Clinton, ahora que Estados Unidos se ha convertido en el único superpoder mundial podría suceder que se incrementara su vulnerabilidad y se acelerara la erosión de su supremacía. La globalización ha puesto el mundo al alcance de redes que no conocen fronteras ni estados, que han privatizado la guerra reconvirtiéndola en terrorismo (lo que acelera la tendencia iniciada con el siglo XX: Primera Guerra Mundial, un 15 por ciento de víctimas civiles; Segunda Guerra Mundial y la de Corea, un 50 por ciento; segunda guerra del Golfo, un 85 por ciento), y que se alimentan de las contradicciones abiertas por los nuevos conflictos, que adquieren un carácter progresivamente asimétrico -estados o coaliciones contra redes- y amenazan con extender, en forma de terrorismo, su campo de acción a Estados Unidos y Europa occidental y, en forma de operaciones militares, al Oriente Medio y Asia central.

Antoni Segura i Mas

Article publicat a Imperio o Gobierno Mundial, La Vanguardia Dossier, número 3, octubre-diciembre de 2002

Retalls de premsa

FMI: fondo para la miseria infinita

Cuando el FMI y el Banco Mundial anunciaron, durante su reunión anual de 1999, que la lucha contra la pobreza sería, en lo sucesivo, su eje estratégico prioritario, esta repentina "conversión" engendró una ola de legítimo escepticismo. La historia del FMI muestra que siempre le ha dado prioridad a los criterios de "estabilidad" financiera y monetaria en detrimento de otras preocupaciones. Estos programas de ajuste estructural (PAS), tristemente famosos, infligieron a más de cien países en el Sur y a países excomunistas unas reformas económicas drásticas que agravaron la pobreza de centenares de millones de personas.

Durante los años ochenta, a continuación de "la crisis de la deuda" de los países del Sur, el FMI consiguió ejercer un verdadero control neocolonial sobre los países en vías de desarrollo. En el curso de los años setenta, algunos bancos comerciales acordaron con estos países importantes préstamos, principalmente despilfarrados por dictadores y regímenes militares. Cuando, en 1979, explotaron los precios del petróleo, y, cuando al principio de los años ochenta, las tasas de interés de Estados Unidos sufrieron un aumento brutal, los países que tenían importantes deudas se encontraron de repente con la incapacidad de reembolsar los intereses, en aumento constante, de las deudas que habían contraído. Sólo una financiación renovada continuamente podía permitir la ausencia de pago a los bancos. Es en este momento cuando intervino el FMI. A no ser que el FMI certificara que una economía estaba en "reestructuración" y que era "solvente", los prestamistas públicos y privados del mundo entero rehusaban seguir con sus préstamos. Para el FMI, las condiciones para una economía "sana" eran la adhesión a un conjunto de medidas de ajuste estructural. Estas medidas enfocaban principalmente la integración de las economías nacionales al mercado mundial, para permitir a las sociedades multinacionales, por una parte, el tener acceso a un mercado de trabajo y a recursos naturales menos caros; y, por otro lado, aumentar las exportaciones. Presentadas como un medio para incrementar el crecimiento interior y el nivel de vida, algunas medidas fueron introducidas para suprimir las restricciones sobre el comercio y la inversión, promover las exportaciones, devaluar las monedas nacionales, aumentar las tasas de interés privatizar empresas y servicios públicos, sanear presupuestos nacionales interviniendo en el gasto público y desregular los mercados de trabajo.

Pillados por la necesidad de reembolsar deudas considerables, la mayor parte de los gobiernos de los países en vías de desarrollo (que representan cuatro mil millones de personas, o sea un 70% de la población mundial) se encontraron sin más elección que aceptar la puesta en marcha de estas reformas a cambio de la ayuda del FMI. De ahí resultó la ruina de su economía, la reducción de los presupuestos dedicados a las escuelas y a los hospitales, el incremento de la pobreza y el del hambre, así como la destrucción del medio ambiente.

*John Cavanagh, Carol Welch
y Simon Retallick.*

*The Ecologist para España y
Latinoamérica (edició en espanyol). Juliol,
agost, setembre 2003*

Curitiba: prioritzar la sostenibilitat en la gestió d'una ciutat

A l'estat de Paranà, al Brasil, ens trobem amb una ciutat escenari contemporani de necessitats i deures respectuosos amb l'entorn: Curitiba, la capital de l'estat.

La població de Curitiba s'ha multiplicat per tres els últims 25 anys i per més de 10 des de 1950; el 2002 tenia 1'6 milions d'habitants. L'any 1971, Jaime Lerner, alcalde de la ciutat, va reunir un equip multidisciplinari d'arquitectes, urbanistes, enginyers, economistes, advocats, sociòlegs... per desenvolupar un pla urbà integral que controlés el procés de creixement de la ciutat per tal que es duigués a terme d'una manera sostenible.

La planificació de Curitiba es basa en la construcció racional de centres urbans al llarg d'eixos units per grans avingudes pensades per facilitar el transport públic. Amb una inversió 100 vegades inferior a la necessària per construir una xarxa de metro o tren, s'ha aconseguit dotar la ciutat d'un servei de transport eficient i respectuós amb el medi.

Consisteix en cinc eixos de trànsit amb tres carrils paral·lels, el central d'ús exclusiu per als autobusos i els dos laterals, un en cada sentit, per a bicicletes i cotxes privats. En total hi ha 72 quilòmetres de vies d'ús exclusiu per als autobusos, que són articulats i tenen capacitat per a 300 passatgers (a Barcelona, una ciutat amb el mateix nombre d'habitants, als busos senzills hi caben un centenar de persones i als articulats, 160). En hores punta passen cada 30 segons (la freqüència més alta a Barcelona és d'entre cinc i set minuts) (...) Actualment

més del 70% de la població utilitza la xarxa de transport públic, cosa que evidencia l'alta eficiència de la planificació urbanística (el 2000 a Barcelona feia servir habitualment el transport públic un 40% de la població, segons l'Autoritat del Transport Metropolità). (...)

Altres elements que fonamenten la planificació de la ciutat són els parcs, que fan la funció orgànica de drenatge a tot el territori. El 1970 a cada habitant li corresponia mig metre quadrat de superfície verda; el 2002 l'àrea havia augmentat fins als 56 metres quadrats per habitant (...) La taxa de mortalitat infantil és un terç respecte a la mitjana nacional; el 1996, el 96% de la població estava alfabetitzada, i el 83% d'habitants té títol d'estudis superiors. (...)

Pel que fa a la gestió de residus, el 1989 es va llençar el programa "Escombraries que no ho són" pel qual se separa als domicilis la brossa orgànica i la inorgànica. El 1991 es va dur a terme una iniciativa original. A l'àrea metropolitana de Curitiba hi va haver una sobreproducció hortofrutícola. L'ajuntament va comprar-ne l'excedent als pàgesos i va organitzar un programa d'intercanvis: es donava menjar a famílies de rendes baixes a canvi de materials reciclables com paper, vidre o metalls; cinc quilos de materials es canviaven per menjar per valor de 0,13 euros. Entre els punts d'intercanvi hi havia escoles, amb la intenció d'educar els nens petits sobre la gestió de residus.

Com qualsevol model, el de Curitiba ha rebut crítiques, sobretot respecte de la imatge publicitària que ha volgut vendre més enllà de les fronteres brasileres. Així, s'ha criticat que les operacions urbanístiques tenen una finalitat econòmica i no de desenvolupament sostenible; hi ha molts parcs i poc habitatge social, i s'han "expulsat" els problemes de misèria fora de la ciutat. Segons l'oposició a aquest model de ciutat, l'ecologisme que es promou des de l'administració està basat en lleis, decrets i campanyes publicitàries i deixa de banda la participació directa ciutadana.

A Europa, algunes ciutats com Zuric, Bolonya o Londres han donat prioritat al transport públic dificultant l'accés del cotxe al centre de la ciutat. Malgrat aquest intent, no trobem cap referència clara de planificació urbana que arrisqui per un model de gestió com el de Curitiba. A Barcelona, les polítiques de transport públic no han estat acompanyades de polítiques de disminució de l'ús del transport privat.

*Lourdes Álvarez
Opcions. Informació per al consum
responsable, juliol-setembre 2003*

Sharon executa una nova iniciativa “per la seguretat” El mur de la neteja ètnica i de l'apartheid¹

El mes d'octubre, a les Nacions Unides la gran majoria de països va manifestar la seva condemna del mur que està construint Israel als territoris ocupats palestins. Els Estats Units van vetar la resolució al Consell de Seguretat, però estatunidencs i israelians no van poder tapar el rebuig de l'opinió pública internacional que es va fer sentir a l'Assemblea General. Per què aquesta condemna generalitzada? En què consisteix aquest mur que els israelians presenten com una necessitat de seguretat?

Què és el mur de l'apartheid?

El mur és un seguit de línies de separació que impedeixen el pas de la població palestina i, en alguns punts, aïllen pobles sencers de la resta de Cisjordània. Bona part del mur és una enorme barrera de ciment, amb carreteres i filferros militars a banda i banda, torres de vigia i búnquers per als franc-tiradors, etc. A altres llocs la barrera és més baixa o és un sistema de filferros militars, impenetrables, combinats amb tanques d'alta seguretat. La diferència entre mur i tanca és bàsicament una qüestió de temps i de pressupost ja que la funció és la mateixa. A mesura que el govern pot dedicar-hi més diners les tanques creixen i es converteixen en murs. També creix el terreny confiscat als palestins i la realitat d'un fet consumat que serà molt difícil de tirar en-

rere. De totes maneres, la funció és la mateixa ja sigui mur o tanca: impedir l'accés de la població palestina al territori o, el que és el mateix, deixar cada cop més àrees netes de població palestina.

La construcció de l'enorme mur baixa del nord de Cisjordània cap al sud. L'exemple més brutal del mur és la ciutat de Qalqiliya, completament rodejada i amb una sola porta de sortida controlada per un punt de control de l'exèrcit, que tanca i obre el pas d'una forma totalment arbitrària. La gent de Qalqiliya, una de les ciutats més importants de Cisjordà-

El mur és un seguit de línies de separació que impedeixen el pas de la població palestina i, en alguns punts, aïllen pobles sencers

nia, viu en un camp de concentració dins el colossal camp de presoners que són els territoris ocupats palestins. El mur també està molt avançat a Jerusalem, on separa els barris palestins de la resta de Cisjordània i els aïlla i annexiona a Israel. La franja de Gaza viu des de ja fa molt amb el mur. Tota la franja està completament envoltada i moltes zones de l'interior estan tancades i separades

per als colons. Aquí també les enormes parets, les torres de vigia, els búnquers, les incursions militars, els punts de control, els tancs, la repressió... ens porten la imatge dels pitjors camps de concentració dins l'enorme camp de presoners².

Quina és la funció del mur?

La versió oficial del govern israelià és que la construcció del mur és una qüestió de seguretat per impedir que terroristes palestins entrin a Israel. Aquesta és una resposta tramposa, com sempre que es parla de seguretat al conflicte a Palestina. La inseguretat de la població israeliana i de la població palestina la provoca l'ocupació i colonització dels territoris palestins. Els morts, tant israelians com palestins, són primer de tot víctimes de l'ocupació. És important canviar la percepció que en tenim. No hauríem de parlar més de les víctimes israelianes del terrorisme palestí i de les víctimes palestines del terrorisme d'estat israelià. Uns i altres són víctimes del mateix: l'ocupació i la colonització, són víctimes de la neteja ètnica.

Les mesures militars i policials, inclòs el mur, no són de seguretat sinó d'ocupació. Per tant, aquest mur no és de seguretat, sinó un mecanisme més del procés colonial. A més, una

¹ Separació en afrikaans es diu apartheid.

² Sobre les conseqüències de l'ocupació per a la població palestina hi ha nombrosos estudis i informes. Per exemple, recomanem: World Bank (1993) *Developing the Occupied Territories*, vol. I-VI; World Bank (març 2002) *Fifteen Months - Intifada, Closures and Palestinian Economic Crisis: An Assessment*, The World Bank Group: <http://lnweb18.worldbank.org/mna/mena.nsf/Countries/West+Bank/>; i la publicació periòdica del World Bank *West Bank and Gaza Update. A Quarterly Publication of the West Bank and Gaza Office*, The World Bank Group: <http://www.worldbank.org/mna/>.

barrera de seguretat hauria de seguir la línia de demarcació dels territoris palestins acceptada internacionalment a la resolució 242 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides. No ho fa. El mur, hauríem de dir els murs ja que n'hi més d'un, entren dins de Cisjordània i la franja de Gaza per espoliar el màxim de territori amb un mínim de població.

Llavors, si no té una funció de seguretat, quin és l'objectiu del mur?

Hauríem de parlar d'objectius diferents segons els sectors polítics israelians. Els iniciadors del mur foren els laboristes dels governs de Barak i Peres. La seva intenció era crear una frontera a les línies dibuixades segons els seus interessos. El mur dels laboristes s'apropia de les zones més riques en aigua de Cisjordània i de la franja de Gaza, de la vall del riu Jordà, de tot Jerusalem i de grans àrees de Cisjordània i de la franja on hi ha grans assentaments de colons jueus arribats d'Amèrica del Nord i d'Europa. Així, pels laboristes, la funció del mur és crear uns fets consumats que obliguin els palestins a acceptar la renúncia a enormes espais de Cisjordània que ja hauran quedat nets de població palestina i separats de la resta dels territoris palestins.

L'objectiu de Sharon va fins i tot més enllà. L'actual govern d'Israel vol continuar l'ocupació i colonitzar el màxim de territori, pressionant els països que donen suport als palestins fins que hagin d'abandonar la política de solidaritat i derrotant la resistència palestina. El Likud i els partits de la dreta creuen que ho podran aconseguir amb l'ajuda dels Estats Units a l'Orient Mitjà, i als territoris ocupats debilitant la pobla-

L'aïllament de la població palestina mitjançant el mur complicarà encara més la situació a la franja de Gaza i Cisjordània.

ció palestina i col·locant-la en la provisionalitat. Una de les funcions de la repressió israeliana, dels càstigs, dels obstacles a la vida i al treball, del mur, dels tocs de queda que impedeixen sortir al carrer, de les espoliacions de territoris... és que la població autòctona, els palestins, es converteixin en els habitants més dèbils i desarrrelats i que els colons s'arrelin a la terra que han ocupat. D'aquesta manera serà més fàcil desplaçar els palestins que als colons. És la política de fets consumats contra la població. El mur és un instrument més de l'ocupació, que concentra la població en cada cop menys espai, que dificulta o impedeix la mobilitat i que arruïna l'economia palestina. El mur de Sharon també és un fet consumat, però no per marcar la frontera que convingui als israelians, sinó perquè el camp de concentració sigui una realitat permanent a tots els territoris ocupats palestins com ja ho és a la franja de Gaza.

I, per a uns i altres, per als laboristes i per al Likud, el mur és una arma més de la neteja ètnica i de la separació, és la seguretat que hi haurà grans regions i àrees a les quals la població palestina no tindrà accés. És per aquesta raó que parlem del mur de l'apartheid, perquè separa la població palestina del territori controlat pels colons i per l'exèrcit. El mur segueix la mateixa lògica de l'ocupació i la colonització: crear regions, serveis i infraestructures "netes", prohibides als palestins. Igual que la resta de polítiques colonials israelianes, i de la mateixa manera que es va crear Israel, la funció del mur és netejar el territori de població palestina per tal de substituir-la per colons jueus i israelians. La colonització i la neteja ètnica continuen sent una realitat en el segle XXI. El mur de l'apartheid n'és una mostra.

Ferran Izquierdo Brichs
Professor de Relacions
Internacionals a la UAB

Malgrat la pobresa i el funcionament precari de l'administració, els paraguaians són gent optimista

Paraguay también existe

Paraguai i els cinc milions i mig de paraguaians han quedat oblidats al bell mig de les Amèriques. Fins i tot pels turistes. Com empetitits entre els seus gegants veïns brasilers i argentins i no tan gegants bolivians, els paraguaians, fruit del mestissatge de guaranis i espanyols, t'atenen amablement entre xarrup i xarrup de mate. La conversa és fàcil en espanyol, tot i que entre ells parlen el guaraní, inintel·ligible per als estrangers.

És un país de planures amb cerritos i cerros de com a molt vuit-cents metres d'alçada. Fa vint anys les planes estaven cobertes de bosc; ara quasi només en queda als espais protegits. Cada arbre és plata. I a Paraguai, la plata escasseja. Tot i així, la terra és agraïda i produeix soja, cotó, herba mate, canya de sucre, cereal, mandioca i pastura per a animals. Cada hivern és habitual cremar el sòl per fertilitzar-lo per a la collita següent, deixant extensions negres i columnes de fum a l'horitzó. A l'àrea rural, és el país amb més desigualtats de tot Sud-amèrica: des de propietats que no te les acabes amb la vista fins a parcel·letes sorroses amb què malviuen camperols humils. El país és majoritàriament agrícola i ramader, però té la central d'energia elèctrica més gran del món: la central d'Itaipú al riu Paranà, que comparteix amb el Brasil. L'escassa indústria restant es concentra als afores de grans ciutats com Asunción, la capital, i Ciudad del Este.

Els recursos que proporciona la terra dona esperances a un país malmès per la corrupció dels anteriors governs.

A ciutat, el paisatge és més caòtic. Els collectivos atrotinats et passen amunt i avall a una velocitat de vertigen. Darrere les finestres van desfilar els aparadors dels mil i un petits negocis en el regne de buscar-se la vida. Dins el colectivo els venedors diversos, nens i no tan nens, t'ofereixen chipas, frutilla, broquetes de carn, diaris o qualsevol estri de bricolatge... Fins i tot, a la poca classe mitjana que té cotxe li surt més a compte agafar el colectivo. El cost de la gasolina s'ha quasi triplicat els últims quatre anys.

Al carrer es respira il·lusió. "Del caos a la esperanza" és el titular del diari paraguaià Última Hora. A partir del 15 d'agost es van deslliurar de Luis González Macchi, president de la República del Paraguai des del 1999, que s'havia omplert les butxaques i ara està pendent de judici. La fama

de corrupció governamental ha continuat fins a arribar a ser-ne els líders a l'Amèrica Llatina: Espanya ha pagat dues vegades l'empedrat del camí a Trinidad (Patrimoni de la Humanitat) i encara no s'ha acabat; els orfenats s'han de finançar a través d'ONG i donacions de famílies; els guardes forestals del parc nacional d'Ybycuí no reben diners per a gasolina i han de fer la patrulla a peu pel parc per evitar-hi la tala d'arbres i la caça d'animals protegits; en canvi, funcionaris del ferrocarril continuen cobrant, quan les vies de tren de tot el país han quedat soterrades per les males herbes. Aquest és el país que deixa Macchi.

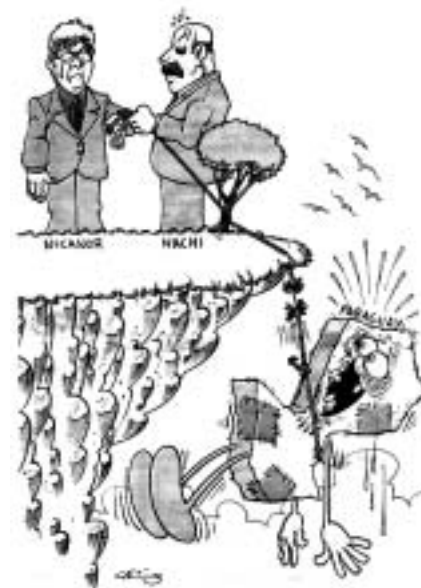
La nova il·lusió es diu Nicanor Duarte Frutos, fill d'una família humil, i del mateix partit polític que Macchi, el Partido Colorado. El 15 d'agost, Asunción es vesteix de gala i

tots els televisors del Paraguai trasmeten fidelment el discurs antineoliberal de Nicanor: un discurs d'esquerrres farcit de bones promeses que li costarà molt complir amb les arque buides i els deutes existents. En el seu discurs, Nicanor parla de combatre les desigualtats i del gran valor de l'educació com a motor de canvi.

El nou president troba un país per endreçar però també hi troba la gent del Paraguai i la seva il·lusió, els rius i la seva riquesa energètica, la convivència pacífica entre diferents cultures i una llarga història per aprendre. Potser aquesta nova etapa de govern podria encetar un nou estil de lideratge on l'ètica i el pensar en el bé comú tinguin algun protagonisme. Diuen que Nicanor va cada dia al seu despatx i treballa. Esperem que aquesta vegada les promeses no se les emporti el vent...

La seva situació geogràfica, entre Brasil, Argentina i Bolívia.

Un dibuix crític mostra en quines condicions deixa l'expresident Macchi el Paraguai.

Conxita Luna i Glòria Pladevall

Dades importants de Paraguai

Densitat de població: 14 habitants/km² (2001).

Esperança de vida: 70 anys (2000).

Fertilitat: 4,2 fills per dona (2000).

Taxa d'alfabetització d'adults (més de 15 anys): 93,3% (2000).

El 48% dels estudiants no acaben la primària i el 77% no acaben la secundària (2002).

El 40% de les embarassades no van a la consulta mèdica perquè no tenen recursos econòmics (2002).

Composició del PIB: 21% en agricultura, 27% en indústria i 52% en serveis (2001).

Renda o consum del 10% més pobre: 0,5% i del 10% més ric: 43,8% (1998).

Pobresa extrema: el 19,5% de la població viu amb menys d'un dòlar al dia (1998).

Pobresa: el 49,3% viu amb menys de dos dòlars al dia (1998).

De 600.000 km de camins per a vehicles, només 3.000 estan asfaltats (2002).

El 95% del pressupost del país es destina a sous de funcionaris i el 5% a inversions (2002).

L'evasió fiscal és del 73,5% (2002).

Valor de la moneda (guaraní): 1\$ = 2.900 Gs (1999) i 1\$=6.300 Gs (2003).

Ajuda oficial al desenvolupament rebuda: 1,1% del PIB (2000).

4 milions d'Ha deforestades entre el 1980 i el 2000 i mig milió entre 1999-2002.

Font: diari paraguaià *Ultima Hora*, Informe sobre el desarrollo mundial 2003 i Informe sobre el desenvolupament humà 2002.

Centramèrica viu un moment d'intercanvi forçat

Causes, implicacions i conseqüències de la migració a la regió de l'Amèrica central

La globalització, la interdependència econòmica cada vegada més gran de l'economia mundial i la integració regional es tradueixen en la configuració d'espais socioeconòmics on tenen lloc, a més d'un creixent intercanvi de béns, tecnologia i serveis, els moviments de les persones.

Els moviments migratoris de la població centreamericana constitueixen un complex procés social lligat històricament al desenvolupament de la seva societat que expressen els desequilibris econòmics, socials i polítics entre països i regions. Aquests moviments s'han donat al llarg de la història, però en les últimes dècades s'han produït transformacions tan profundes en relació a la seva magnitud, direcció, característiques i efectes en els països d'origen i de destinació que actualment la qüestió migratòria està fortament present en l'escenari regional i lligada a les seves possibilitats de transformació i desenvolupament.

La migració es comença a entendre com un fenomen multifactorial (interessos personals, familiars, socials...).

De la situació demogràfica de la zona centreamericana destaquen les següents característiques:

- la meitat de la població d'aquesta regió es concentra a dos països: Guatemala i el Salvador
- predomini de la gent jove

- procés de reducció de la fecunditat a Costa Rica i el Panamà
- taxes més elevades de creixement a Nicaragua, Honduras i Guatemala
- esperança de vida més elevada (gairebé com als països desenvolupats) a Costa Rica i el Panamà i disminució de la mortalitat infantil.

Hi ha un impacte demogràfic d'acceleració o retard del creixement de la població, que produeix redistribució geogràfica tant en els països expulsors com en els receptors de migrants.

La casa dóna seguretat a la família i prestigi social. És un senyal de vincle del que va emigrar amb la seva comunitat

El Salvador, Nicaragua i Guatemala han vist afectada la composició i el volum de la seva població, sobretot de sexe masculí en edat de treballar. En alguns d'aquests països, com és el cas del Salvador, hi ha un ingrés de divises en concepte de remeses que ha millorat les condicions de vida de les famílies dels emigrats, però també les ha fet molt dependents.

D'entrada, al poble es distingeixen clarament les cases amb el segell de la migració cap als EUA: són les

més ben situades, més noves i àmplies, de blocs i teules de ciment.

Les prioritats dels habitants del poble a l'hora de gastar-se les remeses són, en primer lloc, aliments, medicines i roba. Desapareix la desnutrició i disminueix la mortalitat infantil. En segon lloc dediquen les remeses a la construcció de cases de bloc i ciment. La casa dóna seguretat a la família i prestigi social. És un senyal de vincle del que va emigrar amb la seva comunitat.

Les remeses han portat desenvolupament. La construcció de cases ha generat la iniciativa d'organitzar-se per pressionar el govern perquè construeixi un camí de terra o introduïxi l'energia elèctrica. La necessitat de comunicar-se provoca la necessitat del telèfon. A la ciutat més propera proliferen els serveis necessaris per a les remeses com ara bancs, correu urgent, radis, etc., De tota manera aquest desenvolupament reproduceix una estructura social tradicionalment desigual.

En els països receptors el problema que es genera és la competència per un lloc de treball entre els nacionals i els immigrants, problema que s'accentua quan es tracta d'economies centreamericanes amb poc potencial per generar ocupació. Augmenta així el treball en el sector no oficial i la degradació salarial.

Mentre que Costa Rica, Guatemala, el Panamà o Belize tenen millors recursos per al creixement econòmic, Nicaragua, Honduras, el Salvador presenten més dificultats pels efectes de la guerra, la destrucció provocada per l'huracà Mitch i la recessió dels cultius d'exportació vitals. Es pot dir, doncs, que els fluxos migratoris d'aquests tres països s'incrementaran el proper segle. Seguiran desenvolupant-se a l'interior de tota la regió focus d'atracció de mà d'obra especialitzada com a les maquiles o zones franques, que atrauran mà d'obra del propi país i provocaran fluxos interns del camp a la ciutat.

Per a les dones, la fàbrica significa l'entrada a un món desconegut on poden experimentar noves vivències sense el control patern. El fet que siguin elles les que administren el seu propi salari les fa sentir importants, amb més poder adquisitiu. El dia que cobren surten a comprar, a menjar en algun lloc bonic... i també el sistema d'usura les fa el centre d'atenció.

En l'àmbit familiar es produeixen canvis. Les filles que treballen ja no es volen dedicar a les tasques de la llar, diuen que s'avorreixen. Les més beneficiades d'aquest canvi són les mares, que deixen de dependre tan directament del pare perquè la filla treballadora els dona els diners a elles i els fa més regals.

Aquesta incorporació de joves a les maquiles està produint canvis a les comunitats d'àrees rurals. Hi ha un increment de la migració del camp a la ciutat sense retorn, perquè els joves que havien viscut en àmbits rurals ja no volen tornar i més aviat atrauen altres joves de les seves comunitats.

Destaca el cas de Costa Rica com a país receptor, sobretot, d'immi-

grants nicaragüencs. Hi ha un augment significatiu de migrants internacionals nicaragüencs sobretot des dels anys 90. En aquests moments Nicaragua és el país de l'Amèrica Llatina amb més població a l'exterior. Tot i que històricament ja es donava el fenomen de la migració, era en més petita escala. Les raons són diverses: les diferències salarials entre Costa Rica i Nicaragua (en el sector de l'agricultura, a Costa Rica els salaris són 4,4 vegades superiors; també hi ha importants diferències en les professions de mestre, infermer...), la proximitat, l'idioma, etc. I les perspectives són que Nicaragua segueixi generant fluxos importants de migrants per l'elevada taxa de creixement de

En aquests moments Nicaragua és el país de l'Amèrica Llatina amb més població a l'exterior

la població en edat activa, baixos ingressos laborals i perquè països com Costa Rica requereixen una importació massiva de mà d'obra per a les feines menys remunerades i bàsicament manuals i intensives a causa dels canvis demogràfics i educatius del país. Els grups que predominen en aquestes migracions externes són de zones urbanes amb nivells educatius superiors a la mitjana nacional. La proporció entre homes i dones és similar. Concretament a Costa Rica predominen els immigrants nicaragüencs d'origen rural i com que les dades de la investigació provenen de l'època anterior a l'actual crisi del cafè, es podria preveure que en l'últim any ha augmentat la població migrant des de les zones internes del país.

Les conseqüències en les zones d'expulsió de població són: una pro-

porció més elevada de comandament femení a les llars causada per la desintegració familiar, una pèrdua de capital humà i social i de capacitat per lluitar i canviar situacions adverses, l'erosió del capital cultural, un augment significatiu de les remeses, centrades en el consum bàsic i no s'observen importants inversions en habitatges.

Costa Rica no vol renunciar a la possibilitat d'inserir-se en una economia global en condicions de competitivitat fent servir mà d'obra barata. Gràcies a aquesta mà d'obra barata i sense drets, els empresaris han aconseguit estendre les àrees de cultiu i de construcció urbana i turística.

Aquest país conegut internacionalment per la pau i la democràcia està en un moment de creixent xenofòbia cap als immigrants nicaragüencs, que signifiquen un perill per la seva "pàtria blanca".

No calen, doncs, més desastres naturals, ni més conflictes violents per preveure que la mobilitat de la població seguirà produint-se com a resultat de la globalització dels mercats i de la persistència de marcadament desigualtats en els models de desenvolupament actuals.

La migració intraregional a l'Amèrica Central pot contribuir a la integració, a enfortir vincles comercials, laborals i culturals sempre que es lluiti contra el tràfic sense escrúpols de migrants i s'uneixin esforços per garantir el respecte als drets humans de les persones que es veuen impulsades a marxar del seu país per eludir la pobresa i aconseguir millors condicions de vida.

Lidia Ribera

Un cas d'instabilitat social i política permanent

Orígens de les crisis fratricides i assassines al Congo Brazzaville. L'ideologia ètnica com a catalitzador.

Ja fa més de deu anys (1992 - 2003) que les poblacions de la república del Congo Brazzaville es troben en un conflicte que, fins avui dia, ha fet més de 100.000 morts. Aquest petit país situat al mig de l'Àfrica Central, d'una superfície de 342.000 km² i d'aproximadament 3 milions d'habitants sempre ha sorprès als seus veïns i els observadors per l'amplitud de la violència i de les crueltats que sempre han acompanyat les grans mutacions de la seva història.

L'informe de l'Observatori Congolès dels Drets Humans (OCDH) sobre "l'arbitrarietat i el terror de les milícies" és una eina indispensable per a tenir una visió general de l'amplitud del desastre. Assassinats col·lectius, massacres a gran escala, violacions... s'hi descriuen amb precisió.

Però què ha passat en realitat?

És necessari assenyalar uns quants fets. Primer s'ha de mantenir viva la implicació occidental mitjançant la qüestió petrolera - el Congo és el tercer productor al sud del Sàhara, després de Nigèria i Angola - les relacions de dominació i de dependència que implica; sense aquesta consideració, es trobaria a faltar una de les principals peces del trencaclosques. A continuació, s'ha de tenir en compte uns quants fets. L'assassinat de masses requereix

organització; el conflicte que ha envoltat al Congo Brazzaville no es pot considerar una actuació febril. Es tracta d'una actuació de mort raonada, que els actors congoleesos han teixit al voltant del seu poble per la llarga trama dels itineraris respectius per la conquesta del poder. Aquesta manera de fer del desordre guerrer, és en sí mateix, un combustible a la racionalitat del qual se'ls hi ha escapat, en definitiva. Aquests itineraris, al menys caòtics o aleatoris han sigut bastant determinants per a estructurar les conductes, i per donar peu a l'aparició de la guerra com un mal necessari per la conservació o per la reconquesta del poder.

S'ha de mantenir viva la implicació occidental mitjançant la qüestió petrolera

Aquestes constatacions han estat reveladores d'aquesta violència que havia d'esperar, d'una manera o altre, el moment per a exterioritzar-se. Es tracta doncs, aquesta vegada de refrescar també els orígens d'aquesta violència ètnica que s'apropien dels conflictes polítics per transformar-los en crisis fratricides i assassines.

Correlacions. Permanència del cop d'Estat i esclafament territorial

Des de la creació de l'Estat independent, el Congo ha conegut dos models de manifestacions violentes. La primera correspon a les manifestacions nascudes dels cops d'Estat - constitucionals o no - amb l'objectiu de reestructurar els equips dirigents sota la tutela d'un home fort. És el cas de la presa de poder el 1958 per Fulbert Youlou, primer president del Congo, mort a l'exili a Madrid; de tots els cops d'Estat interns del Partit Congolès del Treball, partit socialista - marxista; de Marien Ngouabi (mort assassinat) a Sassou-Nguesso; i del cop d'Estat constitucional de Pascal Lissouba (a l'exili actualment, a Londres) del 31 d'agost de 1992. L'altre tipus de manifestació violenta que va arribar a la seva culminació l'any 1963 és de caràcter insurreccional. Va representar la indignació tant de la massa de persones pauperitzades de les ciutats com de la necessitat de la classe dirigent de reconstruir el seu espai polític. Les manifestacions d'exasperació violenta, i els motins, van ser dirigits per les organitzacions sindicals que van realitzar d'aquesta manera la fusió de les reivindicacions internes a la classe dirigent i les aspiracions populars, i

s'inscriuen en la història com un gran moment d'esperança nacional. La Conferència Nacional de 1992, va partir dels objectius de fer una mirada retrospectiva sobre la gestió del país des de l'assoliment de la independència, d'entendre els motius dels drames viscuts i dels fracassos a tots els nivells de la vida social, que forma part d'aquesta segona categoria.

La ruptura sistemàtica, com a conseqüència d'aquests moviments, entre les capes plebees de les ciutats i els directius sindicals, han generat de manera sistemàtica una reanudació coercitiva del camp polític, que ha dut de nou a l'ordre del dia els comportaments de prevaricació i d'autoritarisme dels nous dirigents. La guerra civil iniciada el 1992, amb les seves fases més violentes dels anys 1993 i 1994, de juny de 1997 i de desembre de 1998 és el contrapunt d'aquestes exasperacions populars i el fracàs de la Conferència Nacional.

El tancament de la situació política en un context en aparença renovat, agreuja les tensions i retalla el paisatge nacional en base de les diferents ètnies, les quals realimenten la conflictivitat. Des d'aquest punt de vista, la classe política utilitza doblement l'aspiració de l'emancipació de les poblacions, primer per la seva pròpia composició política, i després per a dominar aquestes mateixes poblacions que no tenen altre refugi que la solidaritat dels clans.

Aquest model d'esquema polític fa que la conflictivitat política actual s'hagi agreujat i aprofundit de manera dramàtica, i les divisions de pertinences ètniques obren un nou camp a la reflexió. De fet es tracta de saber, perquè tots els conflictes

Des de la colonització per part dels europeus i el posterior procés d'independència, el Congo ha patit l'instabilitat social i política en tots els àmbits.

sempre han generat manifestacions d'oposició violenta transformant-se en guerres tribals que avui dia han comportat la desestructuració i l'esclafament del territori

La paradoxa de l'Estat colonial

Un dels grans mèrits dels estudis africanistes dels dos últims decennis és mostrar justament que l'ètnia sovint ha sigut la filla de la colonització. Elideu Mbokolo escriu referent a l'ètnia: "és, en ocurrència, una paraula inscrita en un carnet d'identitat, sense significat ni religiós, ni lingüístic, ni cultural". Aquest autor afegeix "sovint, quan diem ètnia, un s'imagina una tribu amb el seu responsable, el seu poble, els seus morts a venjar. Però les denominacions ètniques a l'Àfrica només corresponen excepcionalment a un passat comunitari d'aquest estil. L'ètnia ha nascut amb el pas de l'etnòleg i de l'administrador de les colònies, és a dir dels agents de l'Estat". L'Estat organitza el país no només en terres, pobles, cantons i tri-

bus, sinó que també ho fa en circumscripcions i departaments designats per etnònims: Balari, Basoundis, Bakongos, Babembés, Batéké, Bakougnis, Badondos, Mbohis, Kouyous, Bandjabis. Aquesta pràctica administrativa colonial podria aparèixer com a una inscripció sobre un mapa amb un retall originari, local, d'un territori dels Bandjabis, dels Bakougnis, dels Batékés, etc, fet pels mateixos autòctons i tenint un sentit "tradicional" als seus ulls. L'anàlisi de la manera com aquests territoris delimitats per l'Administració s'engrandeixen o es redueixen entre 1909 i 1933 contraria fortament aquesta idea. La variació dels límits de les entitats administratives denominades pels etnònims és tal que no deixen cap dubte en quan a les assignacions identitàries forçades de les poblacions que es troben, de fet degut a l'atzar de les migracions, en els espais geogràfics concernits per aquests retalls colonials. Per exemple, les persones que mai s'havien dit Bandjabi es trobaran per aquest arbitrari administratiu, tancats en aquesta identitat que esdevé més coactiva que si el

procediment qui la produeix estigui fet de violència física o militar. Així, la paradoxa colonial que es manifesta en el fet que actors desetnizats produeixen ètnies, és fonamentalment una realitat violenta; crea, institucionalitza i treballa a la perennització d'identitats ètniques o etno-regionals marcades amb el segell de la violència.

Aquesta mateixa lògica condueix a la construcció dels centres urbans pensats com a espais de “destribialització” o de “desetnització”, a carrers i a barris ètnics. Com exemple a Brazzaville hi ha el barri Bacongo i els carrers Batékés, Bakotas, Kouyou, Mbochi, Mbéti, Bangangoulou, Bangale, etc.

La paradoxa de l'Estat neo-colonial

Davant d'aquestes pràctiques colonials d'assignació forçada d'identitat, es podien esperar actuacions de ruptura per part de l'Estat neocolonial. No va ser el cas. Justificat ideològicament per la necessitat de realitzar “la unitat nacional”, l'Estat-Partit procedeix, mitjançant mecanismes diversos i sovint creuats, a la cristallització, a la recomposició i consegüentment a la producció i a la reproducció de les entitats etno-regionals, al mateix temps que accentua o entreté el fons de violència originari dels procediments colonials de producció o d'assignació identitària ètnica.

El Partit Congolès del Treball, Partit-Estat d'essència marxista que va prendre les rendes dels país, cinc anys després de l'accés del Congo a la sobirania nacional, va inscriure la qüestió ètnica en la lògica maoïsta de la distinció entre contradicció principal i contradicció

secundària. La contradicció principal ho oposa tot “el poble congolès oposat a l'imperialisme internacional, concretament al francès”; mentre que la contradicció secundària comprèn, entre d'altres, les oposicions entre “tribus” que haurien de ser seqüeles del “feudalisme”. En el moment del cens general de la població el 1984, no es fa cap referència a la realitat ètnica. A l'excepció dels pigmeus, esdevenen els únics “ciutadans autèntics” aquests qui, situant-se per d'amunt dels arcaïsmes suposats de l'ètnicitat, assisteixen exasperats a l'espectacle desolador de pseudo “homes autèntics”. Els Bantus, que no poden emancipar-se dels lligams primaris inherents a la definició de l'ètnia, com la proposa Dominique Ngole-Ngalla quan escriu “és que, com a món tancat, l'ètnia és per naturalesa, recerca permanent del pit maternal, recerca ansiosa d'integritat i d'intimitat que empeny al replegament d'un mateix i genera la fòbia de l'altre com altre i per consegüent perillós”.

la construcció dels centres urbans estan pensats com a espais de “destribialització” o de “desetnització”

Però aquest discurs del Partit-Estat està destinat, en realitat, a desarticlar la violència constitutiva des del 1956, i sobretot des del 1959, de les oposicions polítiques entre líders i partits “Bangalas”, “Mbochis”, o “Nordistes” d'un cantó, i “Bakongos” o “Sudistes” de l'altre cantó.

Efectivament, el 1959, la societat congoleesa viu l'experiència de la

fundació de la violència política. En el món polític congolès, el 1959, que havia oposat els “Mbochis” de Jacques OPANGAULT del nord del país, als “Laris” de Fulbert YOULOU del sud, esdevé uns dels grans mites fundacionals descrits per Georges Balandier, una “il·lusió social essencial”, en el fons ahistòric. L'esdeveniment instal·là al país en una contradicció fonamental, la creença estesa a qualsevol lloc en un conflicte nord - sud i en la pràctica política, electoral i clientelista, la contínua reestructuració, sinó la negació d'aquesta dicotomia. Efectivament, va ser necessari, el dia després del conflicte fundador de 1959, un consens polític, resultat d'un pas voluntarista nascut de l'acord entre Fulbert Youlou, líder lari, concentrant al seu voltant totes les parts ètniques del Sud del país, i el seu rival Jacques Opangault, al voltant del qual s'agrupen totes les ètnies del Nord. D'aquesta manera, el regionalisme político-social que marca moltes societats africanes troba en la bipolaritat nord - sud del Congo - Brazzaville una especificitat singular. Les crisis polítiques i la seva resolució violenta sempre han girat al voltant del manteniment o no d'aquest pacte que ha estructurat l'equilibri de les fraccions al mig de l'aparell de l'Estat.

Però el monopartidisme, incapaç de promoure una consciència nacional unitària que ell mateix reivindica, tot al contrari, reforça l'antagonisme nord - sud; el poder està quasi exclusivament assolit pels “chefs” militars procedents de les ètnies del nord.

Gilbert-Ndungu Nsangata

Guionista i director de cinema

Text traduït del francès
per Rita Huybens

És necessari reflexionar

Val la pena preocupar-se per la política?

Sortint d'un míting preelectoral agafem un taxi per tornar a casa. Sense adonar-nos-en passem del taxista i continuem la nostra conversa sobre el que hem sentit fa poc a l'esmentat acte. Anem baixant del taxi a mesura que cadascú arriba a casa seva. Quedo sol amb el taxista i sense gaires miraments em diu "Voleu dir que serveix d'alguna cosa escalfar-se el cap amb la política? A mi tant me fa votar-ne uns o uns altres. Sóc jove, em guanyo bé la vida i amb la meua parella acabem de tenir un fill. Que facin la seva feina que jo faig la meua, al cap i a la fi faran el que voldran."

Em vénen al cap moltes coses que li podria dir, però no era qüestió de parlar-ne a altes hores de la matinada i amb el taxímetre obert.

Més tard em surten encara més coses: amb qui deixarà el nen per poder anar a treballar? Hi ha llars d'infants a prop de casa seva? I escoles i instituts públics o privats? Tant li fa que hi hagi o no parcs per anar a jugar amb el nen? Li és igual que facin pisos i mes pisos sense espais de relació? I els seus pares, que tenen assegurada una vellesa digna després d'haver cotitzat tota la vida?...

Seguint el seu itinerari vital trobo mil preguntes que totes tenen respostes relacionades amb la política, és a dir en com s'organitza la convivència de la manera més justa possible i per al major nombre de persones possible. I sobre com organitzar la convivència hi ha models prou diferents, tot i que el nostre taxista te raó quan diu que els missatges que arriben dels polítics poden

semblar iguals malgrat que no ho siguin. És qüestió de veure què fan allà on governen.

En un míting de fa anys el candidat va acabar amb un "i quan siguem a l'Ajuntament no ens deixeu sols, seguïu amb la vostra pressió, us necessitem!..." És de les millors frases que he sentit mai en campanya tot i que després no sempre aquests mateixos polítics creen els mecanismes de participació adequats ni paren l'orella amb prou atenció.

A Catalunya va costar força arrencar de les administracions que anessin concretant el 0'7% del pressupost per a cooperació. Teòricament no s'hi negava gairebé cap, una altra cosa era saber-ho o voler-ho concretar.

No és que valgui la pena preocupar-se per la política, és que cal preocupar-se per la política cada u en la mesura que pugui, perquè sempre és cosa de tots. El vot de tant en tant és el mínim exercici democràtic.

Des de Politeia, l'escola de formació política de la Lliga, programem conferències, cursos o cicles amb la intenció de donar elements de formació bàsica, convençuts de fer una petita aportació en aquest camp. Fins aquí l'experiència és positiva, però no suficient. Trobo que els partits encara ens utilitzen poc com a espai on contrastar, debatre, dialogar més enllà del dia a dia. Hi ha qüestions que són comunes i que no estaria malament saber-les aprofundir plegats.

Tots es reclamen democràtics: què en pensem de la necessitat de ser

més democràtics dins la pròpia organització?, primàries sempre o no més quan convé?, llistes obertes o tancades?, quines experiències hi ha a nivell internacional?

Tots parlen de transparència: els models de finançament actuals són els més transparents, no n'hi ha d'altres de millors?

Els actuals models de participació democràtica són els únics possibles? Més enllà de l'experiència dels pressupostos participatius hi ha més camps on incidir? (Hem d'anar a Porto Alegre perquè ens ho expliquin o podem ser més agosarats i creatius aquí mateix?).

No és ara el moment de fer llista de la quantitat de temes comuns que ciutadans de base, agents socials, polítics, sindicats... podríem estudiar junts en benefici de la pròpia democràcia. Alguna vegada he participat en presentacions de llibres organitzades per un partit polític l'autor dels quals és un polític conegut de l'organització convocant. Quasi sempre he pensat que era una ocasió perduda perquè l'activitat rarament suscita debat. Una vegada jo era l'únic no militant de l'acte. Qualsevol s'hi atreueix!

Val tant la pena preocupar-se per la política que des de Politeia seguirem fent propostes de formació que col·laborin a millorar el sempre millorable sistema democràtic.

Vicenç Creus i Soley

Tots aquests llibres els podeu consultar a la Biblioteca de la Lliga

Bibliografia destacada

Un llibre, un autor

Por una ética del consumo
Adela Cortina;
Taurus, Madrid, 2003,
349 pàgines

El consum no és només un mitjà de supervivència o un fenomen econòmic. És una forma de relació entre persones, una manera de comunicar, de sentir-se "un mateix". Tanmateix, el consum incontrolat de societats com la nostra pot ser, també, una forma de sentir-se malament al percebre que la major part de la humanitat no pot ni tan sols accedir als béns més imprescindibles per garantir la seva supervivència. Sociologia, economia, psicologia, antropologia i marketing s'han endinsat en el món del consum desde fa anys i, tanmateix, l'ètica gairebé no s'ha ocupat d'un fenomen que causa injustícia en el nivell global i insatisfacció a les societats suposadament satisfetes. Adela Cortina vol fer una reflexió a aquest nivell, intentant orientar èticament el consum i proposant suggerències per un consum just, solidari i feliç.

Movimientos de mujeres en América Latina. Estudio teórico comparado
Maxine Molyneux, Ediciones Cîteдра;
Universitat de València; Instituto de la Mujer, Madrid, 2003,
379 pàgines.

Els conflictes entorn al gènere i el poder polític han estat un component fonamental en la història del món modern. *Movimientos de mujeres en América Latina* analitza la política de gènere i les polítiques públiques en connexió amb els estats, les polítiques estatals i les revolucions als països del sud d'Amèrica. Però, encara que l'enfocament principal el constitueix Amèrica Llatina, les qüestions teòriques que conformen els anàlisis tenen una aplicació més àmplia, tenen un caràcter més comparatiu. Es pretén, doncs, posar en relació les experiències de països individuals i, al mateix temps, explorar fins a quin punt el que poden semblar processos específics d'un país determinat són en gran mesura processos internacionals.

La cara oculta de la prosperidad. Economía para todos.
Joaquín Estefanía, Taurus Pensamiento, Madrid, 2003,
231 pàgines.

Les condicions de vida han millorat més en l'últim segle que en tota la resta d'història de la humanitat.

Vivim en un temps en què la riquesa mundial, les connexions internacionals i la capacitat tecnològica són més grans que mai. Tanmateix, al mateix temps, és el període en què més grans són les desigualtats. La desigualtat s'alimenta de la riquesa del sistema. A mesura que s'avança en els nivells teòric i econòmic es retrocedeix en el social. La desigualtat crea una mena d'apertheid que augmenta a mesura que creix l'economia. Aquesta és la cara amagada de la prosperitat sobre la qual, d'una manera molt comprensible, reflexiona Joaquín Estefanía.

Guerras por los recursos. El futuro escenario del conflicto global.
Michael T. Klare,
Urano Tendencias,
Barcelona, 2003,
345 pàgines

Des de la invasió de Kuwait per part de l'Iraq, el petroli és una font constant de conflictes i l'aigua potable s'ha convertit en causa d'enfrontaments múltiples i en important moneda de canvi.

En un anàlisi brillant, Michael T. Klare, expert en seguretat internacional i influent analista en temes de defensa, prediu que el mòbil de les futures guerres ja no serà ideològic, sinó que ho serà la possessió dels nostres recursos naturals més preuats i cada vegada més escassos. Utilitzant un gran nombre de fonts, entre les quals figuren documents interns dels governs i publicacions militars i industrials no accessibles al públic en general, *Guerras por los recursos* considera amb freda objectivitat la naturalesa canviant de les conflagracions bèl·liques en una era caracteritzada per la tensió medi ambiental cada vegada més aguda i l'acceleració de la competitivitat internacional.

Razones para la esperanza en un futuro imperfecto
Luis de Sebastián,
Icaria Editorial;
Intermón Oxfam, 2003,
236 pàgines

A l'entrada del s.XXI vivim en un món amenaçat, amb una distribució de la riquesa cada vegada més desigual, tant entre el Sud i el Nord, com dins mateix de les societats del món ric on cada vegada gaudim de menys drets i prestacions socials.

Davant aquesta situació, Luis de Sebastián planteja, aportant exemples de pràctiques noves que ja es porten a terme, solucions en pro d'un progrés que ens porti a un món més just que: globalitzi la igualtat d'oportunitats, drets i obligacions; la distribució de la riquesa; el respecte per les cultures; i un desenvolupament sostenible per la preservació del medi ambient. Així, l'autor fa un repàs de les ideologies que són la base de l'acció econòmica per després pensar en noves alternatives.

Poliètica

Francisco Fernández Buey, Ed. Losada, 2003,
338 pàgines

"Poliètica" és un terme que al·ludeix a una diversitat de concepcions morals, però sobretot és una paraula feta pel creuament de dues més: ètica i política, amb l'ànim de suggerir una nova via al pensament, en el qual es fusionen la reflexió sobre la responsabilitat moral dels nostres actes i la ciència política.

"Poliètica" encara no és una disciplina filosòfica, però quan les condicions històriques del segle XX (guerres molt cruels, revolucions, totalitarismes sanguinaris) van dinamitar les possibilitats que un enllaç lògic entre la ètica i la política fos possible, uns quants homes i dones es van resistir a negar aquesta possibilitat i, desde posicions diferents oferiren una sèrie d'obres que han contribuït a oxigenar el pensament occidental. Aquestes personalitats (Karl Kraus, György Lukács, Walter Benjamin, Bertolt Brecht, Simone Weil, Hannah Arendt i Primo Levi), són el contrapunt dels pensadors professionals i orgànics, però les seves aportacions a una inaplaçable filosofia de la responsabilitat resulten decisives.

Francisco Fernández Buey

Nascut a Palència l'any 1943, Francisco Fernández Buey va estudiar Filosofia a Barcelona, on va coincidir amb Manuel Sacristán. Després d'ensenyar uns anys a la Universitat de Valladolid, des del 1994 és professor d'Història de les Idees a la Universitat Pompeu Fabra, de Barcelona. Ha participat activament en la publicació de diverses revistes (*Mientras tanto*, *El viejo topo*), i ha exposat el seu pensament a través dels diaris. Entre les seves obres, cal destacar: *Ensayos sobre Gramsci* (1978), *La ilusión del método*. Ideas para un racionalismo bien temperado (1991) i *La barbarie de ellos y de los nuestros* (1995).

Cicle Val la pena preocupar-se per la política?

El passat 20 d'octubre l'escriptora Rosa Regàs va inaugurar el cicle Val la pena preocupar-se per la política? amb una conferència sobre l'exercici actual de la política. També varen participar el filòsof Àngel Puyol, Josep Ramoneda, director del CCCB i dos joves polítics que van entrar a les llistes electorals en les darreres eleccions municipals.

Pel que fa a participació, cal dir que varen assistir al cicle prop de 320 persones. El cicle va ser organitzat conjuntament amb l'Ajuntament de Sabadell.

VII Jornades pels pobles indígenes

L'antropòloga Nora Muntanyola va inaugurar el passat 30 d'octubre la setena edició de les Jornades pels Pobles indígenes. L'eix central sobre el qual s'ha debatut, ha estat la situació de les dones als pobles indígenes d'Amèrica Llatina. També han participat les antropòlogues Gemma Orobitg i Maite Marín.

Enguany, s'han commemorat els 10 anys de treball de la Lliga amb els pobles indígenes, i concretament amb les comunitats Chayahuites del nord del Perú.

Jornada de reflexió sobre els moviments socials

El passat 7 de juny vàrem organitzar una jornada de reflexió sobre els moviments socials i el futur de la cooperació al desenvolupament. Vàrem comptar amb les conferències de Paco Fernández Buey i de Gabriela Serra. Podreu trobar el document resum de la jornada a la nostra web.

Valoració de la cimera de l'OMC de Cancún

A principis de setembre es va realitzar la cimera de l'Organització Mundial del Comerç a Cancun. Des de la Lliga, vàrem convidar al coordinador de la campanya per una sobirania alimentària de la Federació Catalana d'ONGD, present a la contracimera celebrada les mateixes dates a Cancún, a fer una conferència sobre els resultats de la cimera. En l'acte també varen participar un representant de la Unió de Pagesos i el director de Fundació Pagesos Solidaris.

Informacions diverses

Un representant de la Lliga participa en un seminari a Kosova

Del 4 al 8 de setembre, Carles Mota, del grup dels Balcans de la Lliga va participar a Kosova en un seminari formatiu per mestres. L'organització va anar a càrrec de l'ONG kosovar DEA (Development and Education Association) i de les Nacions Unides (UNIMK). L'activitat s'inclou en el projecte d'educació en valors My Green Country iniciat l'any 2001 pel grup dels Balcans, i amb el suport de la Fundació Sabadell Solidari.

Novetats en el projecte de desenvolupament sanitari de les comunitats indígenes Chayahuites (Perú).

En els darrers mesos s'està detectant un augment dels casos de malària a la ribera del riu Parana-pura, on habiten, entre d'altres, les comunitats indígenes chayahuites.

El fet de detectar el tipus de malària (n'hi ha dos) el més aviat possible, en facilita el tractament. Així doncs, el projecte d'aquest any 2003 s'ha reorientat cap a l'atenció a aquesta emergència.

Després d'uns mesos de treball, es fa una valoració molt positiva, tant per part dels coordinadors del projecte a Perú, com per les comunitats indígenes. Una de les fites més importants que s'ha assolit és la d'implicar al ministeri de salut peruà en el desenvolupament del projecte.

Participació al programa Ciutat i Escola de l'Ajuntament de Sabadell

Aquest any hem inclòs quatre accions al catàleg d'activitats i serveis educatius de la ciutat. Concretament, es tracta de tres conferències: sobre els pobles indígenes, sobre l'Àfrica Negra i sobre l'agermanament entre Matagalpa i Sabadell. També oferim l'exposició sobre Els drets humans i els conflictes a l'antiga Iugoslàvia.

p a p e r s

Publicació de la

**LLIGA DELS DRETS
DELS POBLES**

Podeu obtenir més informació a través de la nostra web
www.lligadelsdretsdelpobles.org
o contactar amb nosaltres mitjançant l'adreça electrònica
info@lligadelsdretsdelpobles.org

Utilitza aquest imprès si desitges fer-te soci/a de la Lliga dels Drets dels Pobles

Sí, desitjo col·laborar en els projectes i activitats que organitza la Lliga

**LLIGA DELS DRETS
DELS POBLES**

Dades personals

Nom i cognoms: Data de naixement:
DNI: E-Mail:
Domicili: Població:
Codi Postal: Telèfon:

Vull fer una aportació anual de €

Dades bancàries

Entitat Oficina DC Compte corrent

Data Signatura del titular

*També pots fer-te soci/a de la Lliga a través d'internet o per telèfon (al 93 723 71 02)

LLIGA DELS DRETS DELS POBLES: Carrer Sant Isidre, 140 (Ca l'Estruch) 08208 Sabadell